языков с помощью компьютера / Т.В. Карамышева. – СПб.: Союз, 2001. – 191 с.

6. Мильруд Р.П. Методика преподавания английского языка. English Teaching Methodology: учебное пособие для вузов / Р.П. Мильруд. – М.: Дрофа, 2005. – 256 с.

7. Никитенко С.Г. Интернет для учителей иностранного // Иностранные языки в школе. – 2002. – №5. – С. 51 – 54.

8. Полат Е.С. Интернет на уроках иностранного языка // Иностранные языки в школе. – 2005. – №3. – С. 54 – 59.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2015

УДК 373.3.011.3 – 051:005.35 – 027.1:167(045)

Олена Варецька, *кандидат педагогічних наук, доцент, докторант Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ*

МЕТОДИКА ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті обґрунтовано актуальність дослідження розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи, розкрито методику діагностики її розвитку у системі післядипломної педагогічної освіти на основі визначених сутності, структури, функцій соціальної компетентності та низки авторських понять, одним із яких є "розвиток соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти".

Ключові слова: *методика дослідження, розвиток, соціальна компетентність, вчитель початкової школи, система післядипломної педагогічної освіти.*

Літ. 9.

Елена Варецкая, *кандидат педагогических наук, доцент, докторант Института высшего образования Национальной академии педагогических наук Украины, г. Киев*

МЕТОДИКА ДИАГНОСТИКИ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье обоснована актуальность исследования развития социальной компетентности учителя начальной школы, раскрыта методика диагностики ее развития в системе последипломного педагогического образования на основе определенных сущности, структуры, функций социальной компетентности и ряда авторских понятий, одним из которых является "развитие социальной компетентности учителя начальной школы в системе последипломного педагогического образования".

Ключевые слова: *методика исследования, развитие, социальная компетентность, учитель начальной школы, система последипломного педагогического образования.*

Olena Varetska, *Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor, Doctorant of Institute of Higher Education National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv*

SOCIAL COMPETENCE OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHER: METHODS OF DIAGNOSTIC

The article substantiates the necessity of elementary school teacher's social competence study, describes the methods of its diagnostics in postgraduate pedagogical training based on the nature, structure and functions of social competence and a number of concepts, introduced by the author, one of which is "the development of elementary school teacher's social competence in postgraduate education system".

Keywords: *methods of research, development, social competence, elementary school teacher, postgraduate education system.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Значні суспільні перетворення, безумовно, відбиваються й на освіті, її цілях, шляхах реалізації, актуалізують набуття особистістю різноманітних компетентностей, важливих для успішного життя, партнерської взаємодії й виконання різноманітних ролей у різних соціальних групах та ін. Отже, мова йде про розвиток соціальної компетентності (надалі – СК) представників різних професій, особливо таких, які безпосередньо ґрунтуються на міжособистісній взаємодії. Зокрема, це стосується вчителя початкової школи, який безпосередньо впливає на формування особистості молодшого

школяра. З цієї концептуальної тези ми виходили під час визначення категоріального апарату, планування й здійснення методики діагностики розвитку СК вчителя початкової школи. Маємо ґрунтовні підстави стверджувати про увагу дослідників [1] у різні часи (з термінами і без них) до проблеми розвитку СК вчителя. Проте праць, які присвячено СК вчителя, педагога обмаль (Л. Карпова та ін.). У більшості вони стосуються СК студентів, випускників педагогічних ВНЗ (П. Бойчук, Н. Борбич, І. Зимня, С. Краснокутська, Н. Ляхова та ін.), майбутнього психолога (Р. Скірко), вчителя (Н. Лупанова, Г. Мосягіна) тощо. Нами ґрунтовно досліджено сутність, функції, структуру СК вчителя початкової школи [3], проте методика діагностики розвитку його СК ще не була предметом дослідження. У свою чергу, у вищій школі гостро стоїть питання про формування у педагогів здатності ефективного використання компетентнісного підходу, а також діагностики одержаних результатів, оцінювання наслідків навчання у вигляді компетенцій [5, 223].

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Зазначимо, що незважаючи на активні зміни у структурі, змісті системи освіти України, її перехід до оцінювання результатів навчання за компетенціями, лише в останні роки вчені спрямували свій пошук на розроблення методики діагностики компетентності педагогів. Як-от С. Андрєєв, у моделі оцінювання професійної компетентності викладачів ВНЗ передбачив оцінювання професійної кваліфікації у сфері теоретичних уявлень про об'єкт професійної діяльності та способи роботи з ним), акцентуючи на теоретичній (аналітичні, прогностичні, проективні, рефлексивні вміння) і практичній (організаторські, мобілізаційні, інформаційні, розвивальні, орієнтаційні, комунікативні, перцептивні, педагогічного спілкування, педагогічної техніки вміння) готовності до здійснення педагогічної діяльності [1]. У свою чергу, Б. Корольов важливим компонентом запровадження компетентнісного підходу вважав здійснення діагностики готовності викладачів ВНЗ до цієї роботи, наголошуючи на застосуванні для цього у практиці великої кількості методів і об'єктивності оцінки за умови застосування всіх різновидів контролю, що можливо в умовах системи підвищення кваліфікації [5, 229]. Зауважимо, що це питання цікавить нас з огляду на суттєву роль викладачів ВНЗ у післядипломній освіті вчителів початкової школи, що відображено у нашій моделі [3, 315], а також саму систему післядипломної педагогічної (СППО) вчителя початкової школи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Відзначимо, що на сьогодні не існує єдиної діагностичної системи оцінювання розвитку СК вчителів початкової школи у СППО. Представлені у науково-педагогічній літературі методики діагностики підбираються та застосовуються на практиці в залежності від тлумачення самого змісту СК та її складових, що не враховує особливостей соціально-педагогічної та соціально-психологічної діяльності вчителя початкової школи, специфіки підвищення його кваліфікації в СППО. Відтак, теоретичне обґрунтування методики стану розвитку СК вчителя початкової школи у СППО здійснювалося нами на підставі наукових праць, присвячених розвитку компетентностей педагогів вищої школи, СК вчителів ЗНЗ, майбутніх вчителів різних дисциплін під час їх фахової підготовки у ВНЗ, а також наукових робіт щодо розвитку професійної компетентності, у яких СК розглядалася як одна з її складових, зокрема й у післядипломній освіті.

Формування цілей статті (постановка завдання) полягає у висвітленні методики діагностики розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зазначимо, що питання методики діагностики стану розвитку СК вчителя початкової школи у СППО базується на теоретичних основах і методологічних підходах різних напрямів педагогіки та психології. Взагалі, як зазначає В.Луговий, формування будь-яких компетентностей як діяльнісних здатностей особи та відповідне оцінювання їх сформованості відбувається виключно в інформаційний спосіб. Однак чіткого усвідомлення інформаційної природи навчання та освіти, відповідних навчальних результатів і результатів освіти, виражених в термінах компетентностей, та інформаційної специфіки оцінювання останніх в освітній теорії і практиці не досягнуто [7, 7].

Учені зауважують, що експериментальний метод, який був, є і буде традиційним, не був основоположним (єдиним і фундаментальним) і для творців психолого-педагогічної науки (від Я. Коменського до педагогів та психологів сучасності). У багатьох ситуаціях лабораторні методики визнавали допоміжними стосовно методів гуманітарної парадигми [4, 140]. Ще

У. Джеймс наголошував, що інструментарій для точного вимірювання (формули) – це явище тимчасового характеру [8], а П. Шихарєв прогнозував, про апріорність вивчення "живої", а не лабораторної реальності у недалекому майбутньому, що призведе до змін від кількісних до якісних методів [9]. Натомість, С. Братченко акцентував на тому, що гуманітарна експертиза повинна мати на озброєнні і первинні (якісні, неформалізовані), і вторинні (кількісні, формалізовані) методи [2].

Відзначимо, що сучасні науковці вважають, що для фундаментальних досліджень особистості застосування лише експериментальних методів є неприпустимим і однобічним, тому що експериментальна перевірка не може повною мірою відтворити життєве середовище людини з огляду на часову обмеженість, а подекуди і "надмірну" інваріантність у межах конкретного (а не цілісного життєвого) простору. Відтак, загальноприйнятим і апріорним у дослідженнях, які належать до гуманітарної парадигми, є використання суб'єктивних методів, що ґрунтується на можливості апелювати до особистісного досвіду респондентів за допомогою повідомлень, що зумовлює їхню емпіричну сутність. Ці методи орієнтовані на відкриття нового, а тому відповідають критеріям, необхідним для наукового пізнання [4, 141 – 142].

За твердженням багатьох учених (Ю. Бабанський, В. Бондар, І. Зимня, М. Євтух, Д. Леонтьєв, С. Сисоєва) емпіричне дослідження потребує використання комплексної дослідницької стратегії, методів і підходів, які по-різному доповнюють один одного [4, 144], що відображено у результатах наукової діяльності І. Лернера [6]. Відтак, серед засобів здійснення діагностичної діяльності варто виокремити низку дослідних експериментальних (різні види експерименту, в нашому випадку – педагогічний експеримент) і не експериментальних (спостереження, аналіз продуктів діяльності) методів, кожний з яких повинен мати вимірювально-оцінкову спрямованість, стандартизованість (наявність норм), валідність (оцінювати конкретну властивість за призначенням самого методу) і надійність (характеризувати точність діагностичного методу, його стійкість до дії випадкових факторів для уможливлення відтворення результатів дослідження в однакових умовах).

Слід зазначити, що діагностична діяльність – досить складний процес. За змістом він є доведенням або спростуванням гіпотез про причини стану об'єкта діагностики та прийняття на цій основі діагностичного рішення, а за формою реалізації – взаємодією педагога з досліджуваними, опосередкованою завданнями дослідження та відповідними діагностичними методиками. При цьому, підбір методів діагностики залежить від їх конкретної спрямованості та цілей діагностичного дослідження, що обрані дослідником, як-от стосовно залежності методів і засобів оцінювання від змісту компетентностей, а також їх теоретико-методологічних засад, які висвітлено у наукових працях В.Лугового [7, 7]. З огляду на це наукове положення провідного науковця, підбираючи діагностичний інструментарій оцінювання стану розвитку СК вчителя початкової школи у СППО, ми, насамперед, спиралися на сформульоване нами поняття "соціальна компетентність вчителя початкової школи", а також "розвиток соціальної компетентності вчителя початкової школи". Проте, виходячи з теми нашого дослідження, необхідно звернути увагу на те, що цей розвиток відбуватиметься в системі післядипломної педагогічної освіти. Відтак, ключовим у нашій роботі є *розвиток соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти*, який ми характеризуємо *як незворотний, складний, багатофакторний, багаторівневий, спрямований, закономірний системний процес якісних і кількісних соціально-психологічних, особистісних змін рівня СК, який відбувається під впливом внутрішніх і зовнішніх детермінант, рушійними силами якого є суперечності зовнішнього та внутрішнього світу особистості між рівнем її прагнень, соціальної активності щодо виконання певних соціальних ролей у певній соціальній групі та реальними можливостями особистості, суспільства відносно їх реалізації. Він супроводжується закріпленням і накопиченням попередніх станів. Результатом такого розвитку є цілісне особистісне утворення, новий якісний стан, що виступає як якісна зміна, поліпшення і перетворення її структури (тобто виникнення, трансформація або зникнення його елементів і зв'язків)* [3, 305]. Мотивацією також виступає усвідомлення вчителем соціальної значущості й особистої відповідальності за результати діяльності щодо формування СК молодших школярів та його змістові характеристики. До таких відносимо: мотиви соціальної поведінки вчителя початкової школи, його здатність до соціального розвитку (особистісні цілі та прагнення), соціально-педагогічні та соціально-психологічні знання і способи їх здобуття та засвоєння, можливість запобігання утруднень при

організації навчального процесу на соціально-орієнтованій основі, а також уміння, навички та практичний досвід у системі роботи "дитина – вчитель", "дитина – дитина", "сім'я – дитина", "вчитель – батьки"; здатність до вирішення соціальних проблем і завдань у дитячому та педагогічному колективах ЗНЗ, розвиток особистісно-професійних якостей: емпатійність і професійна спрямованість (комунікативність, організованість, направленість на навчальні предмети), рефлективність як здатність вчителя початкової школи до самоаналізу і самооцінки його готовності підвищувати рівень своєї СК. Якісний зміст кожного з представлених показників визначався його сутністю, що відбито крізь шестимірну структуру СК вчителя початкової школи, компоненти якої є взаємно детермінованими. Вони складають єдину систему характеристик, що ми розглядаємо як міру з'єднання якісного і кількісного відбиття певних властивостей процесу, який може змінюватися.

Зазначимо, що будь-яке науково-педагогічне дослідження є складним багатогранним процесом, в якому поєднуються ряд аспектів (організаційних, педагогічних, психологічних тощо), співвідношення яких у кожному має свою специфіку в залежності від його мети і завдань, предметної області, інформаційного, програмного та методичного забезпечення. Важливе місце у науково-педагогічному дослідженні посідає методика наукового пошуку. Вона визначається як свідомий пошук шляхів удосконалення педагогічного процесу на методологічному і теоретичному рівнях на підставі загальнонаукових принципів дослідження з використанням системи методів дослідження, що сприяє розв'язанню наукової проблеми, усуненню суперечностей, отриманню нових наукових знань, які не були відомі.

Оскільки, з нашого погляду, СК вчителя початкової школи є складним системним явищем, для проведення моніторингу стану її розвитку нами було здійснено підбір методів діагностики для кожного зі структурних компонентів, що слугували підставою для визначення відповідних показників, критеріїв і рівнів розвитку СК вчителя початкової школи. З огляду на це, нами була сформована система педагогічних і психологічних методів діагностики, що представляла собою методику дослідження (сукупність методів і прийомів проведення дослідження), яка відбивала сутність СК вчителя початкової школи, характеризувала її складові та стала вимірювальним інструментом для оцінювання його СК. Цими методами стали: *загальнотеоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, індукція, дедукція, абстрагування, класифікація, системний підхід); *соціологічні* (анкетування, експертні опитування); *соціально-педагогічні* (педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, тестування); *математичні і статистичні методи* (середніх величин, парних порівнянь, кореляційний аналіз) та *конкретно-наукові методи* (аналіз літератури, державних номенклатурних документів; моделювання, гіпотетичний метод, метод термінологічного аналізу, метод визначення понять). З огляду на межі статті, схарактеризуємо деякі з них.

Зокрема, метод опитування був підібраний з метою отримання психолого-педагогічної інформації від учителів початкової школи у процесі мовленнєвого спілкування. Його основою є звернення дослідника до респондентів із запитаннями, зміст відповідей на які розкриває окремі сторони проблеми розвитку СК вчителя початкової школи у СППО. Виходячи з того, що метод опитування відображує суб'єктивні думки та оцінки вчителів початкової школи, під час опрацювання його результатів важливо було виявлення об'єктивних тенденцій у розвитку досліджуваної проблеми.

Метод анкетування призначався для письмового опитування щодо предмета дослідження і передбачав одержання інформації про фактичний стан справ (мотивів їхньої соціальної поведінки, здатність до соціального розвитку, утруднення при організації навчального процесу на соціально орієнтованій основі тощо). Для цього нами було здійснено підбір адаптованих анкет та розроблення неадаптованих анкет із закритими (передбачають вибір 5 альтернатив у запропонованому переліку варіантів), прямими (формулювання питання передбачає відповідь, яка однаково зрозуміла і респонденту, і досліднику) та складними (вимагають від респондента значних зусиль як інтелектуальних, так і психоемоційних) видами питань, що складалися зі спеціально оформленого переліку питань, на які всі досліджувані мали дати відповіді без участі дослідника (повне анкетування – опитування всієї генеральної сукупності респондентів), що відбивали реальний стан розвитку компонентів СК вчителя початкової школи.

Для визначення мотиваційної складової мотиваційно-ціннісного компонента СК вчителя початкової школи ми розробили анкету "Мотиви соціальної поведінки вчителя початкової школи", у якій представлено можливі мотиви, що

визначають соціальну поведінку вчителя, яка характеризується прагненнями, бажаннями, проявами тощо. Досліджувані оцінювали вплив мотивів власної соціальної поведінки. З метою визначення ціннісної складової мотиваційно-ціннісного компонента СК вчителя початкової школи ми обрали анкету "Оцінка здатності вчителя початкових класів до соціального розвитку" (методика В.Звєрєвої, Н. Немцової, модифікована автором із урахуванням особливостей роботи вчителя початкової школи), метою якої було виявлення його здатності до соціального розвитку та потреби у професійному зростанні, що характеризує його ціннісні орієнтації. Для визначення першої (організаційної) складової діяльнісного компонента СК ми розробили анкету "Утруднення вчителя початкової школи при організації навчального процесу на соціально орієнтованій основі". У ній представлені різні аспекти педагогічної діяльності вчителя. Слухачі оцінювали ступінь своїх утруднень в аспектах педагогічної діяльності, запропонованих в анкеті. Для визначення другої та третьої (практичних) складових діяльнісного компонента СК нами було складено опитувальники "СК вчителя початкової школи в системі "дитина-вчитель", "дитина-дитина" та "Соціальна компетентність вчителя початкової школи в системі "сім'я-дитина", що характеризують ступінь прояву соціально-психологічних і соціально-педагогічних умінь і навичок вчителя початкової школи, а також його практичного досвіду в системі роботи "дитина-вчитель", "дитина-дитина" і "сім'я-дитина". Досліджувані оцінювали ступінь їх прояву.

З метою визначення першої складової операційного компонента СК вчителя початкової школи був складений опитувальник "Здатність учителя початкової школи до вирішення соціальних проблем і завдань у дитячому й педагогічному колективах ЗНЗ" (за самооцінкою). Він відбивав розвиток операційних механізмів відносно виконання вчителем конкретних соціально-педагогічних і соціально-психологічних функцій, які висвітлено через систему його здатностей до: цілепрогностичної соціальної діяльності у професійному середовищі, конструктивного вирішення соціальних завдань у професійній діяльності, організації соціальної діяльності на діагностичній основі в ЗНЗ, вирішення завдань соціалізації, виховання й розвитку особистості молодшого школяра; організації й керування процесом вирішення соціальних завдань у професійній діяльності, реалізації комунікативної, соціально зорієнтованої методичної функції, педагогічної рефлексії, що характеризують операційні складові діяльності вчителя початкової школи. Для оцінювання другої (професійної) складової особистісно-професійного компонента СК вчителя початкової школи нами було використано опитувальник "Оцінка професійної спрямованості особистості вчителя" (методика Е.Рогова), що передбачав визначення професійної спрямованості як здатності до комунікації, організації та орієнтації на навчальні предмети.

Метод експертної оцінки (метод компетентних суддів) у дослідженні визначається як "Експертна оцінка здатності учителя початкової школи до вирішення соціальних проблем, завдань у дитячому і педагогічному колективах ЗНЗ" використовувався для визначення другої складової операційного компонента СК. Він представляє собою дослідницький метод, пов'язаний із залученням найбільш компетентних людей, думки яких є вагомими. Це дає можливість об'єктивно оцінити й охарактеризувати явище, яке вивчається. Такими експертами у нашому дослідженні були: керівники методичних об'єднань загальноосвітніх навчальних закладів, завучі, вчителі початкової школи (вищої категорії), які є досвідченими фахівцями своєї справи і працюють з тими учителями початкової школи, яких було залучено до дослідження. Завдяки методу експертної оцінки використовувалися евристичні можливості експертів, що дозволило на основі їх знань, досвіду інтуїції, одержати апріорні оцінки здатності вчителя початкової школи до вирішення соціальних проблем й завдань у дитячому і педагогічному колективах ЗНЗ. Кожне експертне судження виражалося у кількісній формі (вираження думки експерта у п'ятибальній дискретній шкалі). На підставі оцінок трьох експертів розраховувалася середня експертна оцінка. Одержані результати підлягали порівнянню з результатами самооцінювання. Це дало змогу отримати найбільш об'єктивні результати стосовно сформованість операційного компонента СК.

Метод тестів (тестування) нами було використано з метою оцінювання когнітивного компонента СК вчителя початкової школи. Цей дослідницький метод дозволив з'ясувати рівень соціально-психологічних і соціально-педагогічних знань вчителя, а також їхню відповідність певним нормам шляхом аналізу способів виконання низки спеціальних стандартизованих завдань, певної кількісної характеристики, яка показує ступінь вираження соціально-психологічних і соціально-

педагогічних знань. Анкета "Соціально-психологічні та соціально-педагогічні знання вчителя початкової школи" розроблена автором роботи, відповідно до умов якої із трьох запропонованих відповідей на кожне питання необхідно обрати одну правильну.

Варто зазначити, що результати цього тестування залежать від рівня освіти та самоосвіти досліджуваних, а також від їхнього соціально-педагогічного та соціально-психологічного досвіду.

Крім того, метод тестування передбачався для оцінювання нами першої (емоційної) складової особистісно-професійного компонента розвитку СК вчителів початкової школи (тест "Визначення рівня емпатійних тенденцій" за методикою Л. Мітіна). У нашій роботі ця методика застосовувалася для дослідження емпатії вчителів, тобто їхньої здатності до співпереживання, вміння поставити себе на місце іншого, здатності до довільної емоційної чуйності на переживання інших людей, що є дуже важливим в контексті нашого дослідження, адже емпатія сприяє збалансованості міжособистісних відношень, робить поведінку людини соціально обумовленою. Ефективність розвитку СК вчителя початкової школи залежить від емпатії, "яка є ключовим чинником успіху в тих видах діяльності, що потребують вживання у світ партнера по спілкуванню, і, насамперед при навчанні та вихованні (Л. Мітін).

Метод самоаналізу був застосований для оцінювання рефлексивного компонента розвитку СК вчителя початкової школи. Рефлексія, на нашу думку, є необхідною для засвоєння та вдосконалення професійної діяльності вчителя. На її засадах здійснюється контроль і управління педагогічним процесом у ЗНЗ, розвиток СК вчителя початкової школи, що є провідним у нашому дослідженні. Обраний нами дослідницький метод, передбачав аналіз вчителем власної соціально-педагогічної та соціально-технологічної готовності до підвищення рівня СК у ЗНЗ, а також самоаналіз своїх соціально-професійних здібностей і їх самооцінку. Представлена у дослідженні "Карта самоаналізу готовності педагогів до підвищення рівня соціальної компетентності у ЗНЗ" призначена на визначення здатності вчителя початкової школи до рефлексії.

На завершально-узагальнюючому етапі наукового пошуку поряд з такими методами як: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, індукція, дедукція, які було висвітлено нами на першому етапі наукового пошуку, значна роль відводилася *математичним і статистичним методам* дослідження, за допомогою яких нами здійснювалася обробка фактичного матеріалу дослідження й оцінювання його результатів. Це допомогло якісні результати нашої науково-дослідної роботи доповнити кількісними.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напряму. Отже, методика наукового пошуку розгорталася як аналітико-констатувальний, дослідно-експериментальний, завершально-узагальнюючий етапи роботи, на кожному з яких вирішувалися теоретико-методологічні і дослідно-експериментальні завдання з використанням системи наукових методів: загальнонаукових, соціологічних, соціально-педагогічних, конкретно-наукових, математичних і статистичних. Подальші дослідження будуть присвячено аналізу й викладу кількісних результатів констатувального й формувального етапів експерименту.

1. Андреєв С.А. Оцінювання професійної компетентності викладача ВНЗ як засіб підвищення ефективності навчання / С.А. Андреєв // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. Сковороди. – Х., 2007. – Вип. 27. – С. 7 – 15.

2. Братченко С.Л. Введение в гуманитарную экспертизу образования / С.Л. Братченко. – М.: Смысл, 1999. – 137 с.

3. Варецька О.В. Розвиток соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти: монографія / О.В. Варецька. – Запоріжжя: Кругозір, 2015. – 532 с.

4. Євтух М.Б., Пелех Ю.В. Методи і засоби діагностики системи ціннісних орієнтацій студентів // Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах: монографія / За заг. ред. В.І. Лугового, О.Г. Ярошенко. – К.: "Педагогічна думка", 2014. – С. 137 – 159.

5. Корольов Б.І. Діагностика компетентності фахівців у процесі післядипломної підготовки і підвищення кваліфікації / Б.І. Корольов // Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах: монографія / За заг.ред. В.І. Лугового, О.Г. Ярошенко. – К.: "Педагогічна думка", 2014. – С. 221 –231.

6. Лернер И.Я. Современная дидактика: теория – практике / И.Я. Лернер, И.К. Журавлев. – М., 1994. – 180 с.

7. Луговий В.І. Вища освіта через дослідження:

концептуальні засади здійснення й оцінювання / В.І. Луговий, Ж.В. Таланова // Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах: монографія / За заг.ред. В.І. Лугового, О.Г. Ярошенко. – К.: "Педагогічна думка", 2014. – С.48 – 60.

8. У. Джемс. Психология / У. Джемс. – М.: Педагогика, 1991. – С. 56 – 80.

9. Шихирев П.Н. Контуры будущей парадигмы / П.Н. Шихирев //Социальная психология в трудах отечественных психологов / [сост. и общ. ред. А.Л. Свенцицкого]. – СПб.: Питер, 2000. – С. 53 – 67.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2015

УДК 373.31:37.025.2

Ірина Барбашова, *кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ ДИДАКТИЧНОЇ СИСТЕМИ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті обґрунтовано положення концепції побудови дидактичної системи сенсорного розвитку молодших школярів, а саме: об'єктивність – детермінованість соціальними й освітніми чинниками, неперервність функціонування на різних рівнях загальноосвітньої підготовки, комплементарність – спільність із початковим навчанням, процесуальність – циклічність змінення станів сенсорного розвитку, результатоспрямованість – націленість на формування сенсорних умінь.

Ключові слова: *молодші школярі, сенсорний розвиток, дидактична система сенсорного розвитку.*
Літ. 6.

Ирина Барбашова, *кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики Бердянского государственного педагогического университета*

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ПОСТРОЕНИЯ ДИДАКТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ СЕНСОРНОГО РАЗВИТИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В статье обоснованы положения концепции построения дидактической системы сенсорного развития младших школьников, а именно: объективность – детерминация социальными и образовательными факторами, непрерывность функционирования на разных уровнях общеобразовательной подготовки, комплементарность – общность с начальным обучением, процессуальность – цикличность изменения состояний сенсорного развития, направленность на результат – нацеленность на формирование сенсорных умений.

Ключевые слова: *младшие школьники, сенсорное развитие, дидактическая система сенсорного развития.*

Iryna Barbashova, *Ph.D. (Pedagogy), Docent of Pedagogic Department Berdyansk State Pedagogical University*

THE CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR CREATE DIDACTIC SYSTEM OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN'S SENSORY DEVELOPMENT

There are the construction of the concept of didactic system primary school children's sensory education, namely: objectivity – determinism of social and educational factors, continuity of operation at different levels of schooling, complementarity – fellowship with initial training, procedural – cyclical change states sensory development, focus on the formation of sensory skills in this article.

Keywords: *pupils of elementary school, sensory development, didactic system of sensory development.*

Постановка проблеми. Серед стратегічних завдань сучасної початкової освіти, провідними є всебічний розвиток учнів, повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності. Важливого значення у вирішенні цих завдань набуває формування загальнонавчальних умінь і навичок, у тому числі перцептивних, що й актуалізує необхідність створення дидактичної системи сенсорного розвитку, під якою ми розуміємо впорядковану сукупність взаємопов'язаних дидактичних компонентів, що утворюють певну єдність і спрямовані на формування в молодших школярів процесів сприймання.

Аналіз досліджень і публікацій. Важливість удосконалення перцепції учнів доводять